

**RUSYA'NIN KAZAKİSTAN'DA UYGULADIĞI
KÜLTÜR SİYASETİNE ÖRNEK OLARAK
“DALA VİLAYETİ GAZETESİ”**

Emin ÖZDEMİR*

ÖZET

Rusya'nın Kazak topraklarını işgali 19. Yüzyılın ortalarında tamamlandı. Rusya, Kazakların Rusya'ya intibaklarını sağlamak için sistemli bir kültür siyaseti uyguladı. Rusya hükümeti kültürel alandaki amaçlarına ulaşabilmek için Dala Vilayeti Gazetesini yayınladı. Rusya'nın çıkardığı kanunları halka duyurmak amacıyla yayınlanan Gazetenin gerçek amacı ise şunlardı; Rusya'da yaşayan Türk halkları arasındaki kültürel birliği bozmak, Rusça'yı ve Rus okullarını yaygınlaştırmak ve Rusya'nın Kazakistan'ı işgalini müspet bir hareket olarak göstermekti.

Anahtar Kelimeler: Dala Vilayeti Gazetesi, Kazaklar, Rusya İmparatorluğu, Kültürel Asimilasyon

**THE PROCEDURE THAT RUSSIAN APPLIES TO
KAZAKHSTAN CULTURE POLITIC TO GIVE AN
EXAMPLE “DALA VILAYETI NEWSPAPER”**

ABSTRACT

The Russian occupation of Kazakh was completed at the middles 19 century. Russia has applied over Kazakh a systematic cultural politica for the adaptation of the Kazakhs to Russian empire. To reach the Russian goverment culturel aim, Russian has published the Dala Vilayeti Newspaper. The real reseans for Russian law is to show to their public is; The Turkish people who are living in Russia , their cultural unity were corrapted, To widespread the Russia and Russian schools and Russian occupation of Kazakhs was showen to be possitive.

---

* Yrd. Doç. Dr., Nevşehir Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, ozdemiremin71@hotmail.com

---

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

Key Words: Dala Vilayeti Newspaper, Kazakhs, Russian Empire, Cultural Assimilation

Giriş

Aslen Türklerin Kıpçak koluna dahil olan ve Orta Asya'nın geniş bozkırları ile Türklerin anayurdu Altaylara kadar geniş bir coğrafyada yaşayan Kazaklar, 15. yüzyılda Kazak Hanlığı'nın kurulmasıyla tarih sahnesine çıktılar. 18.Yüzyılın ortalarında Kazak bozkırlarına doğru başlayan Rus istilasına kadar ki dönemde bağımsız olarak yaşadılar. Rusya'nın 1550 yılında Kazan ve Astrahan Hanlıklarını yıkıp, Kazak bozkırlarına komşu olmasıyla birlikte ilk Kazak-Rus münasebetleri başladı. Rus tüccarların Kazak bozkırlarına gelmeye başlaması Kazak-Rus ilişkilerini hızlandırdı. 18. yüzyılın başlarında Rus Çarı I.Petro ile Rusya'nın, Kazakistan ve Orta Asya üzerindeki ilgisi daha da arttı.¹ Çünkü bu dönemde ticari ilişkilerini Çin ve Hindistan gibi Doğu ülkeleriyle geliştirmek isteyen Rusya'nın bu bölgelere ulaşmak için Kazak topraklarından geçmesi gerekiyordu. Kazak Hanlığının iç mücadeleler ve Moğol kabilelerinin saldırıları sonucu zayıflamış olması Rusya'nın bu bölgeye karşı olan ilgisini artırdı.² 18. Yüzyılın ortalarında Kazak bozkırlarına doğru başlayan Rus istilası sonucunda Kazaklar, sadece bağımsızlıklarını kaybetmeyip din, dil ve kültürlerini de kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya geldiler.

Asya ticaretinin önemli bir kapısı olarak Kazak bozkırlarını gören Çar I. Petro, Kalmuk ve Başkırt kabilelerinin saldırıları sonucunda sıkışan Küçük Cüz Han'ı Ebu'l Hayr Han'a Başkırt kabile reisi Aldarbay vasıtasıyla Başkırtlar ile barış içinde yaşamak istiyorlarsa Rusya'nın himayesini talep etmelerinin gerektiği haberini ulaştırdı.³ Dış saldırılar neticesinde sıkışan Ebu'l Hayr Han'ın yardım talebi Rusya'nın Kazakistan'ı işgal sürecinin başlangıcı oldu. Kazak Hanlığı'nın parçalanmış siyasi yapısı Rus işgalini kolaylaştıran önemli etkenlerdendi. 19. Yüzyılın ortalarına gelindiğinde Küçük, Orta ve Ulu Cüz olmak üzere Kazak bozkırlarının tamamını işgal eden Rusya, bir taraftan da işgal ettiği bölgelerde otoritesini sağlamlaştırabilmek için idari teşkilatlanmayı

¹ Steven Sabol, **Russian Colonization and The Genesis of Kazak National Consciousness**, Newyork 2003, s.27

² **Kazak SSR Tarihi**, C.I, Almatı 1957, s.237-240

³ Martha Brill Olcott, **The Kazakhs**, Stanford 1987, s. 30

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

gerçekleştirdi. 1824 yılında çıkartılan kanunla Kazakistan'ın Turgay ve Ural bölgelerinin yönetimi Orenburg Genel Valiliği'ne, Akmola ve Semey bölgeleri Batı Sibirya Genel Valiliği'ne devredildi.⁴ Bu dört bölge daha sonraki yıllarda Omsk merkez kabul edilerek "Step Genel Valiliği" adı altında birleştirildi. Kazakistan'ın güneyinde kalan ve Kazakların yoğun olarak yaşadıkları Sırderya ve Semireçi eyaletleri ise bu bölgede kurulan "Türkistan Genel Valiliği" yönetimine bırakıldı.⁵ Kazakistan'da idari teşkilatlanmayı tamamlayan Rus yönetimi için geniş bir coğrafyada yaşayan Kazakların Rusya'ya intibaklarının sağlanması büyük bir problem teşkil etmekteydi. Çünkü bu dönemde Kazakistan'ın işgali tamamlansa da işgale karşı Kazakistan'da bir çok bağımsızlık mücadelesi doğmuş ve halk bu hareketlere geniş çapta destek vermişti. İşgal edilen bölgelerde kalıcı bir yönetim oluşturmak amacıyla kültürel asimilasyonun zorunluluğuna inanan Rus yönetimi için daha önce işgal edilen Tatar ve Başkırt bölgelerinde uygulanan kültür siyaseti model oldu.

Rusya'nın Kazakistan'da ve Türkistan'da uyguladığı kültür siyasetinin asıl amacı işgal ettikleri bölgelerde yaşayan Türk halklarının Rus yönetimine intibaklarını sağlamaktır. Buda ancak Türk halklarının Ruslaştırılmasıyla gerçekleşebilirdi. Nikolay İlminski, A.E. Alekterov ,ve N.P.Ostromov gibi misyonerler bu siyasetin uygulanmasında görev aldılar. Rusya hükümeti, kültürel hayatın her alanında uyguladığı asimilasyon siyasetini basın yoluyla da desteklemek amacıyla resmi gazeteler yayınladı. Bu amaçla Step Genel Valiliği sınırlarında yaşayan Kazaklara yönelik Dala Vilayeti Gazetesi yayınlanmıştır.

Dala Vilayeti Gazetesi, Rusya'nın Step Valiliği sınırları dahilinde yaşayan Kazaklara yönelik valiliğinin resmi yayın organı olan "Kirgizskaya Stepneya Gazeta" ya ek olarak 1888 yılından 1902 yılına kadar haftada bir defa olmak üzere Kazak dilinde Arap alfabesiyle yayınlandı.⁶ Gazete resmi ve resmi olmayan iki bölümden oluşmaktaydı. Resmi bölümde Rusya'nın Kazak topraklarına yönelik çıkarttığı kanunlar, resmi olmayan bölümde ise Kazakistan'ın sosyal, ekonomik ve kültürel hayatına dair yayınlar neşredildi. Gazetede daha önce hiç kullanılmayan noktalama

---

⁴ Serik Meşimbayev, **Patşalık Reseydin Otarlık Sayasati**, Almatı 1994, s.35

⁵ Edward Alworth: **Central Asia**, London 1994, s.152

⁶ H. Bekhocin , **Kazak Baspasözü Tarihinnin Oçerki**, (1860-1958), Almatı 1981, s.29

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

işaretleri kullanılmıştır.⁷Gazetenin redaksiyonunda İ.Kozlov, K. Mihaylov, G.Abaza, basılımda ve Rusça metinlerin Kazakça'ya tercümesinde ise Step Valiliği'nin tercümanı olarak çalışan Eşmuhammet Abılayhanov, Dinmuhammet Sultangaziz görev aldı. Gazetede Ormancı Alcanov, C.Appasov, Çağıper Aymanov, Asılıkoca Kumanbayev, Düysenbay Kurmanov, Rahımcan Dusambayev, Sedvakkas Musaulı, D.İmankulov, A.Kılışbayev, Amire Negerbekov, Menşur Cusup Kopayev, K.Canatayev, Korabay Caponov, A.Şonayev, B.Abdikov, Şekerim Kudayberdiyev gibi edebiyatçılar yanında 20. Yüzyılın başında Kazakistan'daki fikri ve siyasi hareketlere yön verecek olan Muhammetcan Seralin, Alihan Bökeyhanov, gibi Kazak aydınlarının makale ve yazıları yayınlandı. G. Potanin, P.Opruçev, S. Gordlevskiy, A.Alekterov, V.Radlov, A. İvasnovskiy, N. Pantusov, N.Yardinçev gibi Rus ilim adamları ve yazarları da Dala Vilayeti Gazetesine yazı ve makaleler göndererek gazetenin yayın hayatına devam etmesine destek oldular.⁸

Genel amacı Çarlık Rusyası hükümetinin yayınladığı buyrukları yerel halkın dili ile halka duyurarak Rusya'nın, Türkistan ve Kazakistan'daki hakimiyetini kuvvetlendirmek olan Dala Vilayeti Gazetesinin Çarlık Rusyası'nın sömürü ve asimilasyon siyasetini destekleyecek özel amaçları da bulunmaktaydı. Bu amaçları şunlardı; 1-) Müstakil bir Kazak yazı dili oluşturarak Rus hakimiyeti altında yaşayan Türk halkları arasındaki kültürel birliği bozmaya yönelik çalışmalara destek vermek. 2-) Yapılan yayınlarla Tatarların, Kazakistan ve Türkistan'daki sosyal ve kültürel etkilerini engellemek. 3-)Yerel halkın çocuklarını Rus okullarına göndermelerini teşvik ederek Rusça'yı yaygınlaştırmak ve Rus asimilasyonunu desteklemek. 4-) Rus idaresine karşı doğacak olan tepkileri hafifletmek için Rus işgaliyle birlikte bölgede yaşanan ekonomik ve sosyal gelişmeleri göstererek Rus işgalinin bu bölgede yaşayan halklar için ilerici bir hareket olduğunu anlatmaktı.

Rusya'nın Dala Vilayeti Gazetesi Yoluyla Ulaşmak İsteddiği Hedefler

A- Müstakil Milletler Oluşturma Projesinin Uygulanması

19. Yüzyılın sonlarına gelindiğinde Kazakistan'ın ve Batı Türkistan'ın tamamını işgal eden Rusya'nın bu bölgelerde uyguladığı kültür siyasetinin asıl gayesi Türk halklarını Ruslaştırmaktı. Rusya hükümeti, bu siyasetini uygulamada kendilerine engel gördükleri

⁷ Uşkiltay Subhanberdina ve S. Damirov, **Aykap**, Almatı 1985, s. 9-10

⁸ Uşkiltay Subhanberdina, **Dala Valayatının Gazeti**, Almatı 1994, s.5-7

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

İslam dini ve kültürünün her türlü tezahürünü, toplum ve fert hayatından silecek sert tedbirler aldı. Özellikle Rusya'da yaşayan Türklerin İslami inanç ve kültür temeline dayanan birlik ve dayanışma duygusu yıkılmaya çalışıldı. Bu dönemde her Türk boyunun Türkçe'si, tabiatıyla diğerleri ile az çok fonetik ve diğer özellikleri bakımından farklılıklar taşımaktaydı. Matbaa, gazete ve diğer toplu iletişim araçlarının çokta yaygın olmadığı bu dönemde, bu farklılıklar; Türkistan ve Rusya'daki Türklerin birbirlerini rahatlıkla anlayabilmelerine engel teşkil etmek bir yana Balkanlardan giden bir Türk dahi Türkistan'ın her bölgesinde anlaşabilmekteydi.⁹ Gaspıralı İsmail'in 1883 yılında Kırım'da yayınlamaya başladığı Tercüman Gazetesi Orta Asya'dan İstanbul'a geniş bir Türk coğrafyasında okunmaktaydı. Aynı zamanda bütün Türk Dünyasının Arap alfabesini kullanması Türk boyları arasında yazı dilinde birbirlerini anlamalarına kolaylık sağlamaktaydı. Çünkü Arap alfabesiyle Türkçe'nin seslerini tam olarak ifade etmek zor olsa da aslında bizzat bu sebepten konuşulan şiveler arasındaki farkları yazıda önemli ölçüde örtmekteydi. Diğer bir ifadeyle tamamen aynı harflerle yazıldığı halde pek çok kelimeyi her Türk halkı kendi şivesine göre okuyabilmekteydi.¹³

Aynı büyük milletin mensubu oldukları idrakine binlerce yıl önce ulaşmış Türk boylarının Ruslaştırma siyasetine karşı blok halinde tesis edebilecekleri mukavemeti kırmak için, Türk boylarının dil ve edebiyat birliğini bozacak kurnaz siyaset uygulandı.¹⁰ Bu siyasete göre, müşterek bir Türk dili yerine her Türk boyu için mahalli konuşma dili geliştirilerek, farklı ana diller icat edilecek, bu diller için Rus karakterli farklı alfabeler kabul ettirilerek bu siyaset sonucunda aynı soydan gelen, aynı dili konuşan insanlar arasındaki birlik parçalanacak, yeni diller ve yeni milletler yaratılacaktı. Bu siyaset Kazaklar üzerinde de uygulandı. Çünkü bu dönemde Kazak Türkçesi her ne kadar büyük bir Türk boyu tarafından geniş bir coğrafyada konuşulan zengin bir Türk lehçesi olsa da konuşulduğu gibi yazıya aktarılan bir dil değildi ve yazılı edebiyatı yoktu. Kazak aydınları kendi dillerini Arap alfabesiyle, Çağatay/Tatar imlasına göre yazıyorlardı.¹¹

---

⁹ Alaadin Yalçınkaya, **Sömürgecilik ve Panislavizm Işığında Türkistan**, İstanbul 1997, s. 246

¹³ Hakan Kırımlı , **Kırım Tatarlarında Milli Kimlik ve Milli Hareketler**, Ankara 1996, s.49

¹⁰A. Bennigsen, C.L. Quelquejay , **Step'te Ezan Sesleri**, İstanbul 1994, s.20

¹¹Mehmet Kutalmış, "Türkolog İlimskiy: Eğitimi, Misyonu ve Akademik Mirası ", **Akademik Araştırmalar Dergisi** S.32, 2007, s.174

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

Kazak bozkırlarında Kazak dilinin müstakil bir yazı dili olarak geliştirilmesi düşüncesi ilk olarak 19. Yüzyılın ortalarında Kazak ilim adamı Çokan Velihanov tarafından ortaya atılmıştı.¹² Eğitimini Omsk şehrinde açılan askeri akademide tamamlayan ve Kazak dili, edebiyatı ve etnografyası alanlarında bir çok çalışma yapan Çokan Velihanov, Kazak dilinin ilmi yollarla gramerinin hazırlanması gerektiği fikrini savunmuştu. Ayrıca yazı dilinde Arap alfabesi yerine, Kazak ses sistemine uygun yeni sesli harfler ekleyerek Kril alfabesi kullanılması gerektiği fikrini ortaya atan ilk Kazak aydını Çokan Velihanov'du.¹³

Temeli Çarlık döneminde atılan neticesi Sovyet Rusya döneminde alınan bu siyasetin uygulanması amacıyla Kazan Üniversitesinde hocalık yapan müsteşrik ve papaz İlminski, her Türk boyunun konuşma dilinin ayrı bir yazı dili hâline gelmesi için başta eğitim hayatı olmak üzere kültürel hayatın her alanında planını gerçekleştirmek için çalışmalara başladı. Onun düşüncesine göre; “Her Türk kavminin lehçelerinin işlenmesiyle onların milliyet ve din itibarıyla birleşmelerinin Tatar ve Müslüman olmalarının önüne geçilecekti.”¹⁴ İlminski'nin planının hayata geçirilmesinde Orenburg'daki Rus okulunda eğitim almış olan İbrahim Altınsarı önemli bir rol oynadı. Orenburg'da öğretmen olarak çalıştığı dönemde İlminski ile tanışan ve ondan etkilenen Altınsarı, Kazak dilinin edebi maksatlar için teorik ve pratik gelişmesi üzerinde çalışmaya başladı ve ilk Kazak yazılı nesir çalışmasını yaptı.¹⁵ 1874 yılında Turgay bölgesine müfettiş olarak atanmasından sonra Kazak dilinin eğitim dili olması için uğraşmış bu amaçla Kazakça gramer kitabı yazmıştır.¹⁶

Dala Vilayeti Gazetesi basın alanında İlminski'nin siyasetinin hayata geçirilmesinde önemli bir uygulama alanı oldu. Kazakları, Tatarların kültürel etkisinden kurtararak kendine has psikolojisi ve kültür karakteri olan bir Kazak milleti oluşturmak amacıyla¹⁷ gazetede Kazakça konuşma dili, yazı dili olarak kullanılarak önemli bir adım atılmış oldu. Gazeteye gönderilen makalelerle de İlminski'nin planı desteklendi. Gazete yazarlarından Dinmuhammet Sultangaziz, Kazak diline Arapça ve Farsça'dan

¹² Bekhocin., a.g.e., s.14.

¹³ A.,g.e., s.14

¹⁴ Seydahmet Kırimer, **Gaspırah İsmail Bey**, İstanbul 1996, s.43

¹⁵ A.Sergey Zenkovsky, **Rusya'da Pantürkizm ve Milliyetçilik**, İstanbul 1978, s.56

¹⁶ Samsat Adilbayeva, “Kazak Kültüründe İslam”, **Bilig**, S.21 2002, s. 53-54

¹⁷ Zenkovsky, a.g.e., s.57

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

geçen kelimelerin kullanılması meselesinde, bu kelimelerin Kazak dilinde söylendiği gibi yazılmasını istedi. Sultangaziz'in düşüncesine göre Arapça'dan geçen "ulema" sözü Kazakça "gulema" diye söylendiği için "gulema" olarak yazılmalıydı.¹⁸ Böylelikle kullarımdaki bu tür bölgesel şive farklılıkları ön plana çıkartılarak yeni yazı dili ortaya çıkarılacaktı. Aynı zamanda Kazak halkının dilinde Kazakçalaşmış halleriyle yazıya geçirilmiş bu kelimelerin İslam kökenli oldukları Kazaklar tarafından bilinmez hale getirilecekti.¹⁹

Dala Vilayeti Gazetesinde İlimski'nin planı dahilinde gerçekleştirilen müstakil yazı dili oluşturma çabaları aynı zamanda Kazak diline uygun müstakil alfabe çalışmalarıyla da desteklendi. Gazetede, Arap alfabesinin Kazak ses sistemi için yetersizliğinden bahsedilerek Kazak ses sistemine uygun yeni alfabe çalışmalarının başlaması gerektiği de dile getirildi. Gazete yazarlarından Rahımcan Dusenbayev bu konu hakkında yazdığı makalesinde Arap alfabesinin Kazakça'nın fonetiğine uygun olmadığını, Arapça'da sesli harfler olmadığı için Kazakça okumada güçlük çekildiğini, bu amaçla Arap alfabesinin Kazak ses sistemine uygun biçimde düzenlenmesi gerektiğini savundu. Dusenbayev, Kur'an-ı Kerim'in normal Arap alfabesiyle, Kur'an dışındaki diğer kitapların ise, Kazak ses sistemine uygun yeni harfler eklenerek oluşturulacak yeni Arap alfabesiyle yazılmasını talep etti.²⁰ Alfabe konusunda Dala Vilayeti Gazetesinde sadece Arap alfabesinin Kazakça için yetersizliğinden bahsedilmemiş bunun yanında İlimski'nin etkisi altında kalan Dinmuhammet Sultangaziz ve Asılkoca Kumanbayev gibi Kazak yazarları da Arap alfabesi yerine Kiril alfabesinin kullanılmasını istemişlerdir.²¹

Dala Vilayeti Gazetesinde kullanılan yazı dilinde sadece bölgesel Kazak şivesi ön plana çıkartılmamış aynı zamanda yazılan makalelerle Kazak şivesinin ayrı bir yazı dili olarak geliştirilmesi de desteklenmiştir. Böylelikle İlimski'nin müstakil milletler yaratma projesine eğitim alanında yapılan çalışmalar yanında basın yoluyla da katkı sağlanmıştır.

¹⁸ Kırıkbay, a.g.e., s.17-20

¹⁹ Kutalmış, a.g.m., s.175

²⁰ Rakımcan Dusanbayev, "Harip Turasının Sözü", **Dala Valayatının Gazeti**, nr.10, 1897

²¹ Kırıkbay Allabergen ve Carılkasın Nuskabayolu, **Altı Alaştın Ardaktıları**, Almatı, 1994, s.22

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

B- Kazakistan'daki Tatar Nüfuzunun Etkisizleştirilmesinde Gazetenin Rolü

Kazakistan'da kültür hayatının gelişmesinde etkili olan Tatarların, Kazaklarla ilk temasları Rusya'nın 1552 yılında Kazan Hanlığı'nı ele geçirmesinden sonraki dönemlere rastlamaktadır. Rus işgaliyle birlikte dinî, kültürel ve ekonomik baskı altında kalan Tatarlar, ekonomik faaliyetlerini devam ettirmek, millî ve dinî çıkarlarını korumak gayesiyle Kazak bozkırlarına göç etmek zorunda kalmışlardı. Baskılar neticesinde göç eden Tatarlar ile Kazaklar arasında ilk kültürel temaslar böylece kurulmaya başladı. Rusya kurulan ikili münasebetleri, kendi lehine kullanmak ve kontrol etmek amacıyla bir takım girişimlerde bulundu. II.Katerina Tatar mollalarını Kazaklar arasında çalışmalarını için seçerek Rus idaresinin emrinde Küçük Cüz arazisine görevlendirdi. Rusya, I.Nikola zamanına kadar Tatar hocaların bulunduğu Kazak okullarının yalnız inşası için tahsisat vermekle kalmayıp Tatar din adamları vasıtasıyla Kur'an'ın yayılması için çaba harcadı.²² Hükümetin teşvikleriyle 18. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren Kazan Tatarları ile Mişerlerin bir kısmı Orenburg bölgesine göçmüşlerdi. Özellikle Kazaklarla ticaret yapan Tatarlar buraya memuriyete yerleşmişlerdi. Kazak bozkırlarına Tatarlar II.Katerina'nın teşvikiyle gelerek kısa zaman içerisinde Rusya İmparatorluğu'nun etki alanında İslami propaganda ve düşüncenin kaynağı olan Buhara ulemasının yerini almışlardı.²³

Fakat Kırım savaşından sonra İslam siyaseti değişen Rusya, Tatarların faaliyetlerini Kazakların Ruslaştırılmasının önünde engel olarak gördüğü için bu faaliyetlere karşı sosyal, siyasi,ekonomik ve kültürel tedbirler almaya başladı. Rus tüccarların Kazakistan'a gelmesi ile birlikte Tatar tüccarlara rakip haline gelmeleri de bu tedbirlerin alınmasında etkili oldu. Bu dönemde Rusya'da gelişen milliyetçilik düşüncesi sonucu Rus aydınları da Orta Asya'daki Tatar etkisinin sınırlandırılması için hükümete baskı uygulamışlardır. Milliyetçi Rus aydınlarına göre: "İdil-Ural bölgesinde çok sayıda Usul-i Cedid okulunun açılması bölgedeki başka halkların da Tatarlaşmasına sebep olmaktadır". Rus milliyetçileri, Orenburg Müftülüğü'nü ise II. Katerina dönemi siyasetçilerin başarısız fikirlerinin neticesi olarak düşünmekteydiler. Onlara göre; "Müftülüğün kontrolü altındaki Kazak halkı Tatar din adamları tarafından kandırılıyordu. Müftülüğe bağlı çalışan

²² Zenkovsky, a.g.e., s.52

²³ Oliver Roy, **Yeni Orta Asya yada Ulusların İmal Edilişi** İstanbul 2000, s. 64.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

Tatar mollaları Kazak bozkırlarında köylere dağılıp Tatar nüfuzunu ve savaşçı Panislamizm düşüncesini yayıyorlardı.”²⁴

Dala Vilayeti Gazetesinde yayınlanan makale ve haberlerle Kazakistan'daki Tatar nüfuzuna yönelik alınan önlemler desteklenmiştir. Gazetede yayınlanan haberlerde Tatar tüccarların yapmış oldukları ticari faaliyetler halkın kandırılması hatta sömürülmesi olarak şu şekilde değerlendirilmiştir:

“Kazaklarla dinleri, dilleri ve kanunları aynı olan Tatarlar Kazak bozkırlarında dolaşip ticaret yaparak halkı kandırıyorlar. Kazanmış oldukları paralarla rahat içinde yaşıyorlar, onlar ticari menfaatleri için Çin ve Hindistan'dan uyuşturucu maddeler getirerek satıyorlar, bütün ticari faaliyetler Tatarların kontrolü altında olmasına rağmen onların bozkırda yaşayan Kazaklara ne ilim nede sanat yönünden faydaları dokunmamakta. Üstelik Rusya'nın Kazakistan'da yürüttüğü eğitim faaliyetlerine de gönülsüz yaklaşıyorlar.”²⁵

Gazete haberlerine göre sadece Tatarlar değil ayrıca Kazakistan'daki (Sart)Özbek ve Uygur gibi diğer Türk halkları da kendi memleketlerinde hiç bir iş yapamayıp Kazakistan'a gelen ve Kazakları kandırarak zenginleşen halklardı.²⁶ Bunlar içinde özellikle Tatarlar kendi maddi menfaatleri için her türlü yalanı söylemekteydiler. Mesela geleneksel metotlarla ilaç hazırlayıp halka şifa verdiklerini iddia eden bir kısım Tatar hekimler modern metotlarla çalışan Rus doktorları kötülemekte ve halkın Rus doktorlara olan itimadını yok etmeye çalışmaktaydılar.²⁷

Kazakistan'daki Rus siyasi sürgünleriyle yakın münasebet kuran ve onların etkisinde kalan Cusup Kopeyoğlu, gazetede yazmış olduğu yazılarıyla Bozkırdaki Özbek ve Tatar eğitimcilere karşı ağır eleştiriler yöneltmiştir.²⁸ Dala Vilayeti Gazetesinde yayınlanan bir çok makale ve haberde Tatarların yapmış oldukları haksızlıklar ve menfi hareketler dile getirilerek Kazakların Tatarlarla olan sosyal, ekonomik ve kültürel etkileşiminin önüne geçilmeye çalışılmıştır.

²⁴ İsmail Türkoğlu, **Rızaeddin Fahrettin** İstanbul 2000, s.80

²⁵ “Nogaylardin Kır Cayında Turmuş Kazak Halıktarına Timiş Cönderi” **Dala Valayatının Gazeti**, nr.12, 1900

²⁶ Sultan Abbasov : “Bilimnin Kacettiği Turada”, **Dala Valayatının Gazeti**, nr.35, 1895

²⁷ Baymurat Dosimbekoğlu: “Tavipter hem Baksılar”, **Dala Valayatının Gazeti**, Nr.16, 1894

²⁸ “Kazak Edebiyatı” Çev: Özkan Güngör **Türk Lehçeleri ve Edebiyatı Dergisi**, S.5, Şubat- 1996, s. 51

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

C- Gazete Yoluyla Rusça'nın ve Rus Okullarının Yaygınlaştırılmasına Yönelik Çalışmalar

Rusya hükümetinin işgal edilen bölgelerdeki Türk boylarını Ruslaştırma siyasetinin önemli adımlarından biride bu bölgelerde Rusça'nın hakimiyetini sağlamaktı. Buda ancak bölgede açılacak Rus okullarıyla gerçekleşebilirdi. Rus yöneticilerin Kazakları Ruslaştırmak ve ihtiyaç duydukları memurları yetiştirmek için Kazakistan'da açtıkları ilk Kazak- Rus okulu, 1786'da Omsk şehrinde açılan Asya Okuluydu. Bu okulu Orenburg'ta açılan devlet okulu takip etti. Bu okullarda Kazak çocukları devlet hizmetinde çalıştırılmak üzere tercüman yada katip olarak eğitiliyorlardı. 1825 yılında Orenburg'da Neplyuev Askeri Okulu açıldı. Daha sonra Rusya'nın ihtiyacı olan askeri uzmanların yetiştirilmesi için 1846'da Omsk'da Askeri Okulun temeli atıldı. 1841 yılında Bökey Ordası'nda dini derslerle birlikte Rus dili, matematik, tarih, fizik, coğrafya ve diğer derslerin öğretildiği ilk yatılı okul açıldı. Bu okulların sayısında 19. Yüzyılın sonlarına gelindiğinde önemli bir artış oldu.²⁹

Kazakların Rus kültür potasında eritilmeleri için öncelikle Rusça'nın hakimiyetinin sağlanması gerektiğine inanan Rus yönetimi, 19. yüzyılın 60. yılından itibaren eğitim alanında bir takım reformlar yaptı. 27 Mart 1870 tarihinde Rusya Eğitim Bakanlığı tarafından Türkistan bölgesinde bulunan okullarla ilgili bir kanun çıkararak Kazakistan'da ve Orta Asya'da Rusça eğitim kalitesinin artırılmasına yönelik başında İlminski'nin bulunduğu bir komisyon kuruldu. Komisyonun çalışmaları sonucu Kazak okullarında ve Kazak-Rus okullarında Rusça eğitimin kalitesinin yükseltilmesine karar verildi.³⁰ Bu kanunlar sonucunda Rusya'nın Kazakistan'daki eğitim politikası genel hatlarıyla şu şekli aldı: "Kazak okullarında eğitim Kiril alfabesine uyarlanmış Kazak alfabesinde yapılarak yerli halkın Rus alfabesini tanımasını sağlanacak. Rus ve yerlilerin nüfus oranının bir birine yakın olduğu bölgelerde Kazak-Rus okullarının sayısı artırılacak. Bu okulların programlarında Rusça ağırlıklı dil olacaktır".³¹

Rusya hükümeti, eğitim alanında yaptığı çalışmalarını basın yoluyla da destekledi. Çünkü Step Valiliği sınırları dahilinde bir çok

²⁹ Oçerkter,1994, s.248

³⁰ G. Ceksenbayeva, "Oris-Kazak cene Otarlav Sayasati", **Kazak Tarihi** S.1, 1996, s.53

³¹ Mirzahan Egamberdiyev, **Türkistanskiye Vedomosti Gazetesine Göre Türkistan'da Ruslaştırma Siyaseti**, Ankara,2002, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) s.27

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

Kazak-Rus okulu açılmasına rağmen yerli halkın geleneksel eğitim veren mektep ve medreselere ilgisi artarak devam etmekteydi.³² Ayrıca halk Rusya'nın açtığı okullara şüpheyle yaklaşmakta ve bir takım söylentilerden dolayı çocuklarını bu okullara göndermeye tereddüt etmekteydi. Hükümet yetkilileri, Dala Vilayeti Gazetesi gibi resmi yayın organları yoluyla halkın kafasındaki şüpheleri izale etmeye, Rusça'yı ve Rusça eğitim veren Kazak-Rus okullarını teşvik etmeye çalıştılar.

Gazetede Kazakistan'da açılan Rus okulları hakkında geniş malumatlar verilerek halka çocuklarını Rusça eğitim veren bu okullara göndermeleri tavsiye edildi. Yapılan yayınlara göre: "Rusya hükümetinin çıkarttığı kanunların Rusça olmasından dolayı Rusça öğrenmek gerekliydi. Rusça öğrenildiği zaman gündelik hayatta her türlü iş kolaylaşacaktı. Hatta Rusça öğrenmeyi Orenburg bölgesindeki din adamları bile tavsiye etmekteydi."³³ Rusça'nın Rus olmayan halklar tarafından öğrenilmesi gerekliliği diğer ülkelerden örnekler verilerek açıklanmaya çalışılmıştır. Nasıl ki Almanların hakimiyeti altında yaşayan Polonyalılar ve Ruslar Alman dilini öğreniyorlarsa, Rusya'nın hakimiyeti altında yaşayan halklar da Rus dilini öğrenmeliydiler.³⁴

Gazete haberlerine göre : "Rusça öğrenmek için Kazakların çocuklarını Rus okullarına göndermesi gerekliydi. Çünkü Bu okullarda Kazak çocukları kolaylıkla Rusça okuma yazmaya başlamakta idiler." Kazak bozkırlarında açılan Rus okullarının bir faydası da Kazak-Rus halklarını birbirlerine yakınlaştırmasıydı. 1888 yılında Turgay eyaleti Irgız şehrinde kızlar için açılan 3 yıllık yatılı meslek okulundan bahseden haberde bu konu üzerinde duruldu: " Bu okulda meslek derslerinin yanında matematik ve fen derslerinin de verilmekte. Kazak kızları bu okullardan mezun oldukları zaman Rusça hesap işlerini öğrenmekle birlikte gündelik hayatta lazım olacak el sanatlarını da öğrenecekler. Üstelik bu okullar Kazaklar ile Rusları birbirlerine yakınlaştıracaktır."³⁵

Gazetede Rus okullarının Kazak bozkırlarındaki önemi Japonya modeli örnek gösterilerek şu şekilde açıklanmaya çalışılmıştır: "Kısa bir zaman öncesine kadar gelişmemiş bir ülke olan Japonya'nın Avrupa'da gelişen ilim ve tekniği öğrenmesinden

³² Allen J. Frank, **Russian Muslim Institutions in Imperial Russia**, Boston, 2001, s. 293

³³ "Bizdin Caktan Bir Cumus", **Dala Valayatının Gazeti**, nr.48, 1888

³⁴ "Memleket Tilderi" **Dala Valayatının Gazeti**, nr.13, 1891

³⁵ "Torgay Eyaletinde Irgız Yeri Hakkında", **Dala Valayatının Gazeti**, nr.18, 1891

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

sonra her alanda gelişme kat etmiş, hatta kendisinden daha güçlü ve daha büyük olan Çin'i sahip olduğu bilim ve teknik sayesinde yenmiştir. Kazaklarda Rusya'nın açtığı okullar ve gönderdiği öğretmenler sayesinde bilim ve fenni öğrenebileceklerdir.”³⁶

Aynı zamanda Kazak halkı arasında çocuklarını Rus okullarına göndermeleri halinde çocuklarının askere alınacağı yönündeki söylentilere karşı yapılan yayımlarla cevap verildi. Rus yöneticilerin Müslüman çocukları bu okullarda eğiterek askere alacağına dair konuşmaların doğru olmadığını, Müslüman halk arasında okullar açılmasının ve bu okullara Müslümanların çocuklarını göndermesinin, Müslümanlar için faydalı olduğu belirtildi.³⁷ Kazak halkının Rusya'nın hakimiyetine girmesinden bu yana Rus Çarı'nın gayretleriyle Kazak bozkırlarında eğitim-öğretim faaliyetlerinin yaygınlaştığı, son zamanlarda bu okulları bitiren Kazak çocuklarının memuriyet hizmetlerine girdikleri, Kazaklar arasında da bu okullara karşı ilgi ve alakanın artmakta olduğu belirtilerek bu okullar özendirilmiştir.³⁸

Gazete yoluyla bir taraftan Rus okullarının taşhidatı yapılırken diğer taraftan da Kazakistan'da faaliyet gösteren geleneksel eğitim kurumlarının eksik ve olumsuz yönleri vurgulandı. Bu tarz eğitim kurumları katı bir eleştirel gözle bakan Rus yöneticilere göre medreselerde sınıfların oluşmasında ve imtihan sisteminde belirli bir metot uygulanmamakta, öğrenciler ise yeterince bilgi alamamaktaydı. Bunların dışında bu okullar skolastik düşüncenin etkisi altında olup müderrisler dersler konusunda yeterli değillerdi.³⁹ Rus yetkililerin bu okullar hakkındaki düşünceleri gazete yoluyla da dile getirilerek Kazakistan'ın gelişebilmesi için modern tarzda eğitim almış öğretmenlere ve Rusya'nın açtığı modern eğitim kurumlarına ihtiyaç olduğu belirtildi.⁴⁰

D- Gazetede Rusya'nın Kazakistan'ı İşgalinin Müspet bir Hareket Olarak Vurgulanması

Rusya'nın Step Valiliği sınırlarında yaşayan Kazaklara yönelik yayınladığı Dala Vilayeti Gazetesinin bir diğeri hedefi ise

³⁶ “Kazaktar, Oku Ogrenige Umtılındar” **Dala Valayatının Gazeti**, nr.15, 1895

³⁷ “Omı-Bunı”, **Dala Valayatının Gazeti**, nr.26, 1891

³⁸ “Kırdan Hat”, **DalaValayatının Gazeti**, nr.28, 1891

³⁹ Adilcan Pırmanov ve Aycan Kapeyeva, **Kazak İnteligetsiyası**, Almatı 1997, s.47

⁴⁰ “Kazaktar Özderinin Balaların Kalayşa Okutatuğundarının Bayanı”, **Dala Valayati Gazeti**, nr..8, 1895

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

Rusya'nın bu bölgeleri işgaliyle birlikte bu bölgede önemli sosyal ve ekonomik gelişmelerin olduğunun vurgulanmasıydı.⁴¹ Çünkü Kazak halkı arasında Rus işgaline ve Rusya'nın uyguladığı sömürü ve asimilasyon siyasetine karşı tepki hareketleri artarak yükselmekteydi. Rus işgaline karşı ilk tepkiler Sırım Batur, İsatay Tayman, Colaman Tileşe ve Sultan Kesarı Kasımoğlu gibi Kazak liderlerin önderliğindeki ayaklanmalarla ortaya çıkmıştı. Rusya, bu hareketleri bastırma da Kazaklar arasındaki Rus siyasetine karşı gelişen tepkiyi önleyememişti. Silahlı mücadele ile başarılı olamayan Kazaklar, Rus yönetimine karşı memnuniyetsizliklerini 1905 yılı Rus ihtilalinden önce gizli olarak dağıttıkları bildirimlerle⁴², ihtilalden sonra ise doğan kısmi özgürlük ortamında yazdıkları protesto dilekçeleriyle göstermişlerdi.⁴³

19. Yüzyılın sonlarına gelindiğinde Rusya'nın uyguladığı sömürü siyaseti neticesinde Kazaklar için yaşam alanları hızlı bir şekilde daralmış, Kazaklar ağır ekonomik sıkıntılarla karşı karşıya kalmışlardı. Kazakistan'ın işgalini tamamlayan Rusya, işgal ettiği bölgelerde planlı sömürge siyaseti uygulamıştı. Rusya'nın Kazakistan'ı sömürgeleştirme hareketinin ilk adımı Kazak bozkırlarında uyguladığı iskan siyaseti olmuştu. Rus idareciler, bu siyasetlerini gerçekleştirmek için önce kale inşaatlarını bahane ederek Kazak arazilerini devletleştirip Rus Kazak(Kossak) birliklerini buralara yerleştirmişlerdi.⁴⁴ Daha sonra Rusya'dan göç ettirilen fakir Rus köylüleri için tarım arazileri açma bahanesiyle hayvancılıkla uğraşan Kazakların kullandıkları otlaklar ellerinden alınarak Rus köylüleri buralara yerleştirilmişlerdi.⁴⁵ Rusya'nın uygulamış olduğu bu iskan siyaseti sonucu Kazak topraklarının önemli bir kısmı Kazakların elinden çıkmıştı.

Kazak topraklarına el konulması hareketi 1743'de Orenburg Kalesi'nin yapımı ile başlamış, 1808 yılına kadar Akmolâ ve Ceti-Tam bölgesinde 5 milyon hektardan daha fazla arazi Rus Kazaklarına verilmişti. 1889 tarihli yeni bir iskan kanunu ile Kazakistan topraklarına yerleştirilen göçmenlerin bu toprakları devamlı suretle kullanabilecekleri kabul edilmişti. Bu

⁴¹ K.Atabayev: Merzimdi Basılım-XIX.Gasırdın Ayağı XX.Gasırdın Basındağı Kazakistan Tarihının Dereğı Retinde ,Almatı,1998, s.91

⁴² Zeki Velidi Togan, **Bugünkü Türkili , Türkistan**, İstanbul 1981, s.346

⁴³ Svetlana Sımagulova, " Karkaralı Petisiyası", **Kazak Tarihi**, S.1, 1996 , s.47

⁴⁴ Telcan Sonayulu, **Yer Tağdırı El Tağdırı**, Almatı 1995, s.30.

⁴⁵ Daniel Brower, *Turkestan and The Fate of The Russian Empire*, London 2003, s. 126-131

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic*

Volume 4/3 Spring 2009

tarihten 1905 yılına kadar Step Genel Valiliği'nde 5.144.115 desyatin⁴⁶ 1905'ten sonra ise 30.327.940 desyatin arazi Rus göçmenlere dağıtılmıştı. Rusya 1911 yılına kadar 1.950.000 Rus, Ukraynalı ve Rus Kazak'ını, Step ve Türkistan Genel Valiliği'nin topraklarına yerleştirmişti.⁴⁷ 1917 yılına gelindiğinde Semey'in %25'i, Akmola'nın %17.5'i, Ural'ın %31.2'i, Aktöbe'nin %8.7'i, Yedisu'nun %13.9'u, Kostanay'ın %32'si olmak üzere bütün Kazak topraklarının %15.9'u Rus göçmenlerin eline geçmişti.⁴⁸ Bütün Kazak toprakları Rusya devletinin malı olarak ilan edildiği için Kazakların toprak sahibi olması imkansız hale getirilmişti. Çıkarılan yeni kanunlara göre: "Kazakların yaşadıkları topraklar devletin toprakları olup sadece Kazaklara otlak olarak verilmiştir" denilmişti.⁴⁹ Çarlık Rusyası'nın sömürü siyasetini pekiştirecek diğer önemli bir adım ise 1891 yılında Orta Asya'yı katedecek Trans-Sibir demir yolunun inşasının başlamasıydı. Vladivostok'u Petersburg'a bağlayacak olan bu demiryolu başka bir hatla Mançurya üzerinden Port-Artur'a bağlanacaktı.⁵⁰ Rusya'nın sömürü tarihinin bir parçası olan bu demiryolu inşasını Tolstoy ve Dosdovski gibi Rus yazarları Rusya'nın Orta Asya'ya medeniyet götürme hareketi olarak değerlendirmişlerdi.⁵¹

Rusya hükümeti, Kazak topraklarının işgaline ve burada uyguladığı sömürü siyasetine karşı doğan tepkileri hafifletmek amacıyla Dala Vilayeti Gazetesinde yayınladığı haber ve makalelerle Kazakistan'ın Rusya'ya bağlanmasının sosyal ve ekonomik açıdan Kazaklar için müspet neticeler doğurduğunu halkın bilinçaltına yerleştirmeye çalıştı. Kazakistan'ın Rusya'nın hakimiyeti altına girmesinden sonra meydana gelen sosyal ve ekonomik gelişmeler sıkça vurgulanarak Rus işgalinin Kazaklar için olumlu neticelendiği dile getirildi. Gazetenin 1889 yılındaki sayısında Kazakistan'ın Rusya tarafından işgal edilmesinin yıl dönümü sebebiyle yayınlanan "Bayram Olan Gün" adlı makalede işgalin Kazaklar açısından müspet bir hareket olduğu şu şekilde açıklandı: "Kazakistan'da inşa edilen Rus kaleleri sayesinde Kazakistan'ın güvenliği sağladı. Güneyden Hokand Hanlığı'ndan gelen saldırılar önledi. Bu bölgelere Rus askerinin gelmesiyle birlikte Rus halkı da gelmeye başladı. Bu sayede Kazaklar Ruslardan farklı sanatları ve

⁴⁶ 1 desyatin yaklaşık 2.5 dönüm etmektedir.

⁴⁷ Sonayulu, a.g.e., s.137-145

⁴⁸ Mambet Koygeldiyev, **Alaş Kozgalısı**, Almatı 1995, s.51

⁴⁹ Olcott, a.g.e., s.78

⁵⁰ Akdes Nimet Kurat, **Rusya Tarihi**, Ankara 1993, s.363

⁵¹ Ahmet Rashid, **The Resurgence of Central Asia**, London 1994, s.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

bilimleri öğrendi. İnşa edilen demiryolları sayesinde Rus ve Avrupalı tüccarların bu bölgelere olan ilgisi arttı.”⁵²

Başka bir makalede ise Kazakların Rusya'nın hakimiyeti altına girmesi yüzyıllardan beri uyuyan Kazakların uyanması şeklinde değerlendirilmiş, Rusya'nın Kazakistan'da açmış olduğu teknik okullar sayesinde Kazakların tarımsal faaliyetleri öğrendikleri dile getirilmiştir.⁵³ Bir başka makalede ise Sırderya bölgesinin Rusya'nın hakimiyetine girmesinden sonra bu bölgenin zenginleştiği, Kazaklarla Ruslar arasında kurulan dostluk sayesinde Rus tüccarların Kazakistan'da her yere rahatlıkla gidebildikleri ve yerli Müslüman halkında Ruslara karşı olmadığı belirtilmiştir.⁵⁴

Gazetede Rus emperyalizmi ile Fransız ve İngiliz emperyalizmi karşılaştırılarak Rus emperyalizminin üstün tarafları ortaya çıkarılmaya çalışıldı. Orta Asya'da seyahat eden bir Fransız seyyahın neşrettiği gezi notlarında Rusların Orta Asya'da uyguladığı siyasete dair eleştirilerine, İngiliz ve Fransız sömürgelerinden örnekler verilerek cevap verildi. 1888 yılında yayınlanan makalede İngilizlerin Hindistan'da, Fransızların da Afrika da ki halkları küçümsedikleri ve kendilerini onlardan üstün gördükleri vurgulanarak, Rusların Orta Asya'daki halklara karşı sıcak davrandıklarını, asla kendilerini onlardan üstün görmediklerini ve Rusların kendilerini doğu halklarına sevdirdikleri belirtilerek Rus işgali övülmüştür.⁵⁵

Bu dönemde Step Valiliği'nde görev yapan Rus yöneticiler için önemli problemlerden biriside Kazak bozkırlarına göç ettirilen Rus göçmenlere karşı Kazakların gösterdiği mukavemeti. Topraklarını kaybeden göçebe Kazaklar tepkilerini Rus köylülere saldırarak ve hükümete şikayet dilekleri göndererek göstermekteydi. Rusya hükümeti gazete yoluyla yayınladıkları makale ve haberlerle bu mukavemeti kırmaya çalışmıştır. Rusya'nın Kazak bozkırlarında uyguladığı iskan siyasetinin zorunluluktan kaynaklandığı, Rusya'dan gelip yerleşen göçmenlerin yerleştiği alanların Kazak toprakları içinde çok faza yer tutmadığı belirtilerek topraklarının bir kısmını kaybeden Kazakların hükümete yazdıkları şikayet dilekçelerinde haksız olduklarını, onların ellerinde kalan topraklarda

⁵² “Meyram Bolgan Kün”, *Dala Valayatının Gazeti*, nr.44, 1898

⁵³ “Gılım, Okuvdun Kacet Ekeninin Bayanı”, *Dala Valayatının Gazeti*, nr.17, 1894

⁵⁴ “Oristardın Orta Aziya İşinde Turgan Müslümandar men Kalay Turmuşları”, *Dala Valayatının Gazeti*, nr.12, 1888

⁵⁵ “Fransuz Curtunun Kişisi De-Bogyoz Degennin Orta Aziyadağı Oristar Turasında Ayıtganı”, *Dala Valayatının Gazeti*, nr.52, 1888

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

tarımsal faaliyetlere başlayarak geçimlerini sağlamaları gerektiği tavsiye edilmiştir.⁵⁶ Ayrıca, Kazak bozkırlarına Rus göçmenlerin yerleştirilmesi neticesinde Kazakların tarımsal faaliyetleri öğrendiklerini ve Kazakistan'daki tarım üretiminin arttığı belirtilerek Rusya'nın uyguladığı iskan siyasetinin müspet yönleri vurgulanmış, halkın tepkisi kırılmaya çalışılmıştır.⁵⁷

Sonuç

19. Yüzyılın ortalarına gelindiğinde Kazakistan'ın işgalini tamamlayan Rusya, Kazakların Rusya'ya intibakını kolaylaştırabilmek için Bu bölgede bilinçli bir kültür siyaseti uygulamıştır. Esas amacı Kazakları Ruslaştırmak ve Orta Asya'da yaşayan Türk halkları arasındaki kültür birliğini bozmak olan bu siyasetini desteklemek için Step Valiliği sınırlarında yaşayan Kazaklara yönelik olarak Dala Vilayeti Gazetesini yayınlamıştır. Görünürdeki amacı Rusya hükümetinin Kazaklara yönelik çıkardığı kanun ve buyrukları halka duyurmak olan Dala Vilayeti Gazetesi Rusya'nın Kazakistan'da uyguladığı kültür siyasetinin uygulama alanı oldu. Gazete yoluyla Kazak konuşma dili yazı diline dönüştürülerek müstakil bir Kazak dili oluşturulması hususunda önemli bir adım atılmış oldu. Sovyet döneminde Kazak ses sistemine uygun Kril alfabesi geliştirilerek bu alandaki çalışmaların neticesi alınmıştır.

Tatar tüccar ve memurlar aleyhinde yapılan olumsuz haberlerle 18.Yüzyılın ortalarından itibaren Kazak bozkırlarında etkili olan Tatar nüfuzu ve kültürel etkisi, yıkılmaya çalışılmıştır.Böylelikle hem Rusya hakimiyetinde yaşayan Türkler arasında kültürel etkileşimin önüne geçilmeye çalışılmış hem de Kazakların Ruslaştırılması yolunda önemli bir engel ortadan kaldırılmak istenmiştir. Rusya'nın bu alanda yapmış olduğu çalışmalar 20. Yüzyılın başında etkisini göstermiş bu dönemde yetişen Kazak aydınları arasında Tatarların kültürel etkisine karşı tepki olarak gelişen "Kazakçılık" düşüncesinin ortaya çıkmasında etkili olmuştur.

Kazakların Ruslaştırılması için diğer bir önemli adım ise Kazak bozkırlarında Rusça'nın ve Rus okullarının hakimiyetinin sağlanmasıydı. Bu amaca ulaşabilmek için Gazete yoluyla Rusça öğrenmenin önemi halka anlatılarak Rusça eğitim veren okulların taşhidatı yapılmıştır. Yapılan bu çalışmalar neticesinde Kazakistan'da Rusça eğitim veren kurumların sayısı hızla artmıştır. Çarlık döneminde başlatılan bu siyasetin neticeleri Sovyet döneminde

⁵⁶ "Kazak Halkının Arasında Ekin Egip Terbiye Etpektin Meslihatı", **Dala Valayatının Gazetei**, nr.10, 1894

⁵⁷ "Sibirdin Habarları Turasında", **Dala Valayatının Gazetei**, nr.1, 1895

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

alınmıştır. Günümüzde Bağımsız Kazakistan Cumhuriyeti'nde gündelik iletişimde Kazaklar arasında Rusça geçerliliğini hala korumaktadır.

Rus işgaline ve Rus sömürü siyasetine karşı Kazaklar arasında gelişen tepkileri önleyebilmek için Rusya'nın Kazakistan'ı işgali müspet bir hareketmiş gibi yansıtılmaya çalışıldı .Rusya'nın bu alandaki bütün çalışmalarına rağmen Kazaklar arasında Rus işgaline ve sömürüsüne karşı tepki azalmamıştır.Kazaklar tepkilerini 1905 Rus ihtilalinden sonra yaptıkları toplantılarla ve hükümete gönderdikleri protesto dilekçeleriyle göstermişlerdir. Kazakların tepkisi 1916 yılında başlayan ayaklanmayla doruğa çıkmıştır.

KAYNAKÇA

- ABBASOV, Sultan , “Bilimnin Kacettiği Turada”, **Dala Valayatının Gazeti**, nr.35, 1895.
- ADİLBAYEVA, Samsat, “Kazak Kültüründe İslam”, **Bilig**, S.21, 2002, s. 45-69.
- PIRMANOV, Adilcan ve KAPEYEVA Aycan, **Kazak İntelighetsiyası**, Almatı 1997.
- KIRIKBAY, Allabergen, NUSKABAYULI, Carılkasın ve ORAZAY, Fayzolla, **Kazak Curnalistikasının Tarihi (1970-1995 cıldar)**, Almatı 1996.
- KIRIKBAY, Allabergen, ve NUSKABAYULI, Carılkasın, **Altı Alaştın Ardaktıları**, Almatı 1994.
- ALWORT, Edward, **Central Asia**, London 1994.
- ATABEY, K., **Merzimdi Basılıım-XIX.Gasırdın Ayağı XX.Gasırdın Basındağı Kazakstan Tarihinın Deregi Retinde**, Almatı 1998.
- BEKHOCİN, H., **Kazak Baspasözü Tarihinın Oçerki (1860-1958)**, Almatı 1981.
- BENİĞSEN, A. ve QUELQUEJAY, C.L., **Step'te Ezan Sesleri**, İstanbul 1994.
- BROWER, Daniel, **Turkestan and The Fate of The Russian Empire**, London 2003.
- CEKSENBAJEVA, G., “Orıs-Kazak cene Otarlav Sayasatı”, **Kazak Tarihi**, S.1, 1996, s. 53-56.
- DEVLET, Nadir, **Rusya Türklerinin Milli Mücadele Tarihi**, Ankara 1999.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

- DOSIMBEKOĞLU, Baymurat, “Tavipter hem Baksılar”, **Dala Valayatının Gazeti**, nr.16, 1894.
- DUSANBAYEV, Rakımcı, “Harip Turasının Sözü”, **Dala Valayatının Gazeti**, nr.10, 1897.
- EGAMBERDİYEV, Mirzahan, **Türkistanskiye Vedomosti Gazetesine Göre Türkistan’da Ruslaştırma Siyaseti** Ankara 2002, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- FRANK, Allen J., **Russian Muslim Institutions in Imperial Russia**, Boston, 2001.
- Kazak SSR Tarihi, C.I, Almatı,1957.
- KIRIMER, Seydahmet, **Gaspıralı İsmail Bey**, İstanbul 1996.
- KIRIMLI, Hakan, **Kırım Tatarlarında Milli Kimlik ve Milli Hareketler**, Ankara 1996.
- KURAT, Akdes Nimet, **Rusya Tarihi**, Ankara 1993.
- KUTALMIŞ, Mehmet, “Türkolog İlminskiy: Eğitimi, Misyonu ve Akademik Mirası”,**Akademik Araştırmalar Dergisi** S.32, 2007, s.171-184.
- KOYGELDİYEV, Mambet, **Alaş Kozgalısı**, Almatı 1995.
- MEŞİMBAYEV, Serik, **Paşalık Reseydin Otarlık Sayasatı**, Almatı 1994.
- OLCOTT, Martha Brill, **The Kazakhs**, Stanford 1987.
- RASHİD, Ahmet, **The Resurgence of Central Asia**, London 1994.
- SABOL, Steven, **Russian Colonization and The Genesis of Kazak National Consciousnes**, Newyork 2003.
- SIMAGULEVA, Svetlana, “ Karkaralı Petisiyası”, **Kazak Tarihi**, S.1, 1996 , s.47-53.
- SONAYULI, Telcan, **Yer Tağdırı El Tağdırı**, Almatı 1995.
- SUBHANBERDİNA, Uşkiltay ve, DAMİROV, S., **Aykap**, Almatı 1985.
- SUBHANBERDİNA, Uşkiltay, **Dala Valayatının Gazeti**, Almatı 1994.
- SUBHANBERDİNA, Uşkiltay ve DAMİROV S., **Dala Valayatının Gazeti**, Almatı 1996.
- TOGAN, Zeki Velidi, **Bugünkü Türkili, Türkistan**, İstanbul 1981.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

TÜRKOĞLU, İsmail, **Rızaeddin Fahrettin**, İstanbul 2000.

YALÇINKAYA, Alaadin, **Sömürgecilik ve Panislavizm Işığında Türkistan**, İstanbul 1997.

ZENKOVSKY, A.Sergey, **Rusya'da Pantürkizm ve Milliyetçilik**, İstanbul 1978.

“Kazaktar, Oku Ogrenige Umtılındar”, **Dala Valayatının Gazeti**, nr.15, 1895.

“Bizdin Caktan Bir Cumus”, **Dala Valayatının Gazeti**, nr.48, 1888.

“Fransuz Curtunun Kişisi De-Bogyoz Degennin Orta Aziyadagi Oristar Turasında Ayıtganı”, **Dala Valayatının Gazeti**, nr.52, 1888.

“Gılım,Okuvdun Kacet Ekeninin Bayanı”, **Dala Valayatının Gazeti**, nr.17, 1894.

“Kazak Edebiyatı”, Çev. Özkan Güngör **Türk Lehçeleri ve Edebiyatı Dergisi**, S.5, Şubat- 1996, s.39-59.

“Kazak Halkının Arasında Ekin Egip Terbiye Etpektin Meslihahı”, **Dala Valayatının Gazeti**, nr.10, 1894.

“Kazaktar Özderinin Balaların Kalayşa Okutatuğundarının Bayanı”, **Dala Valayati Gazeti**, nr..8, 1895.

“Kırdan Hat”, **DalaValayatının Gazeti**, nr.28, 1891.

“Memleket Tilderi”, **DalaValayatının Gazeti**, nr.13, 1891.

“Meyram Bolgan Kün”, **Dala Valayatının Gazeti**, nr.44, 1898.

“Nogaylardın Kır Cayında Turmış Kazak Halıktarına Timiş Cönderi”, **Dala Valayatının Gazeti**, nr.12, 1900.

“Omı-Bunı”, **Dala Valayatının Gazeti**, nr.26, 1891.

“Oristardın Orta Aziya İşinde Turgan Müslümandar men Kalay Turmışları”, **Dala Valayatının Gazeti**, nr.12, 1888.

“Sibirdin Habarları Turasında”, **Dala Valayatının Gazeti**, nr.1, 1895.

“Torgay Eyaletinde Irgız Yeri Hakkında”, **Dala Valayatının Gazeti**, nr.18, 1891.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*